

WPROWADZENIE DO NOWEGO WYDANIA

Wydanie krytyczne *Dzieł zebranych* Ignacego Krasickiego zainicjowane zostało przez Zbigniewa Golińskiego, jednego z najwybitniejszych edytorów i tekstologów polskich drugiej połowy XX wieku¹. Koncepcja edycji i przyjęte w niej zasady wydawnicze są wynikiem jego wieloletnich prac nad twórczością i biografią Krasickiego. Ich początki datują się na lata 50. minionego wieku, gdy Zbigniew Goliński wraz z Mieczysławem Klimowiczem i Romanem Wołoszyńskim przygotował pod kierunkiem Tadeusza Mikulskiego czterotomowe wydanie *Pism wybranych* oraz dwutomowe wydanie *Korespondencji Ignacego Krasickiego*². Rozpoczęte w ten sposób badania kontynuował Goliński w kolejnych latach. Sporządzenie *Kroniki życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, która weszła w skład t. 1 *Korespondencji*³, zapoczątkowało długoletnie prace dokumentacyjne i biografistyczne, których pokłosiem stała się monografia *Ignacy Krasicki* (wydana po raz pierwszy w 1979 r.)⁴ oraz dwutomowy *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego* (opublikowany w 2011 r., a zatem już po śmierci Uczonego)⁵. W szeregu podejmowanych przez Zbigniewa Golińskiego przedsięwzięć edytorskich, związanych z pisarstwem Krasickiego, znajdują się m.in. wydania w serii „Biblioteka Narodowa”: *Satyry i listów* z 1958 r. (poprzedzone wyborem *Satyry i listów* w serii „Nasza Biblioteka” z 1954 r., w 1988 r. wznowione ze wstępem J. T. Pokrzywniaka), *Monachomachii i Antymonachomachii* z 1969 r. oraz *Bajek* z 1975 r., jak również edycje zbiorowe – dwutomowe *Pisma poetyckie* z r. 1976, *Utwory wybrane* z r. 1980 oraz *Dzieła wybrane* z r. 1989⁶. W parze

¹ Zob. Zbigniew Goliński. *Portret badacza*, pod red. T. Chachulskiego, Warszawa 2016.

² I. Krasicki, *Pisma wybrane*, oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński pod red. T. Mikulskiego, t. 1–4, Warszawa 1954; *Korespondencja Ignacego Krasickiego*, z papierów L. Bernackiego wyd. i oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński pod red. T. Mikulskiego, t. 1–2, Wrocław 1958.

³ Z. Goliński, *Kronika życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, [w:] *Korespondencja Ignacego Krasickiego*, t. 1, s. XXXI–LXXIX.

⁴ Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1979 (wyd. 2: idem, *Krasicki*, Warszawa 2002).

⁵ Z. Goliński, *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, do druku przygotowała i wstępem opatrzyła M. Górka, t. 1–2, Poznań 2011.

⁶ I. Krasicki, *Satyry i listy. Wybór*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1954 („Nasza Biblioteka”); I. Krasicki, *Satyry i listy*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1958 (wyd. 2 ze wstępem J.T. Pokrzywniaka, oprac. tekstów i komentarze Z. Goliński: Wrocław 1988) („Biblioteka Narodowa”); I. Krasicki, *Monachomachia i Antymonachomachia*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1969 (wyd. 2 zm.:

z przygotowaniem wydań utworów Krasickiego – wskazanych tu w wyborze – szła refleksja literaturoznawcza, znaczona licznymi publikacjami, wśród których na plan pierwszy wybija się książka *Nad tekstami Krasickiego* z 1966 r., praca zgoła fundamentalna z punktu widzenia tekstologicznych i edytorskich problemów pisarstwa tego autora⁷. Cały ten imponujący dorobek potraktować można jako przygotowanie gruntu pod realizację przedsięwzięcia, które miało być zwieńczeniem wieloletnich prac Zbigniewa Golińskiego nad twórczością autora *Satyr* – edycji krytycznej *Dzieł zebranych*, pierwszego naukowego wydania wszystkich pism Ignacego Krasickiego.

Edycja *Dzieł zebranych* od początku pomyślana została jako dzieło przygotowywane przy współudziale wybitnych znawców poszczególnych sektorów twórczości Krasickiego, dysponujących odpowiednią wiedzą, niezbędną do realizacji przypisanych im przez Zbigniewa Golińskiego zadań. Znaleźli się wśród nich Elżbieta Aleksandrowska, która podjęła się opracowania tomu z publicystyką „Monitorową” Krasickiego, oraz Józef Tomasz Pokrzywniak, poproszony o sporządzenie tomu zawierającego komedie. Dwa pierwsze tomy jednak, obejmujące twórczość poetycką Krasickiego, ukazać się miały w opracowaniu Zbigniewa Golińskiego.

Pierwszy z nich, zatytułowany *Poematy*, został ukończony i opublikowany nakładem Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w 1998 r. Jego przygotowanie zbiegło się niefortunnie w czasie ze zmianami realiów i zasad funkcjonowania wydawnictw naukowych w Polsce, niesprzyjającymi spokojnej, rozłożonej na lata (niedającej przy tym gwarancji zwrotu poniesionych kosztów) pracy nad wydaniem, które miało w zamierze Edytora spełniać najwyższe standardy naukowe. Narastające trudności spowodowały zawieszenie prac nad *Dzielnymi zebranymi*. Zbigniew Goliński zmarł w 2008 r. nie doczekawszy kolejnych tomów.

Konieczność kontynuowania edycji była jednak oczywista. Przerwane przed laty prace udało się podjąć w 2014 r., gdy projekt wydania przyjęty został do realizacji w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Wnioskodawca i nowy redaktor *Dzieł zebranych*, Józef Tomasz Pokrzywniak, przygotował do druku tom *Komedie*, który opublikowany został nakładem Wydawnictwa Naukowego UAM w 2016 r.

Kolejny tom, *Zbiory wierszy*, ukazał się w r. 2019 w opracowaniu Teresy Kostkiewiczowej. Zawiera on zbiory *Bajek i przypowieści* oraz *Bajek nowych*,

Wrocław 1976) („Biblioteka Narodowa”); I. Krasicki, *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975 („Biblioteka Narodowa”); I. Krasicki, *Pisma poetyckie*, oprac. Z. Goliński, t. 1-2, Warszawa 1976 („Biblioteka Poezji i Prozy”); I. Krasicki, *Utwory wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1-2, Warszawa 1980 („Biblioteka Klasyki Polskiej i Obcej”); I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1-2, Warszawa 1989 („Biblioteka Klasyków”).

⁷ Z. Goliński, *Nad tekstami Krasickiego. Studia*, Wrocław 1966 („Studia z Okresu Oświecenia”, t. 5).

przygotowane do druku w oparciu o materiały pozostawione przez Zbigniewa Golińskiego, a także przygotowane od podstaw (choć z wykorzystaniem wcześniejszych edycji Golińskiego): *Satyry. Część pierwszą, Satyry. Część drugą, Listy, Wiersze różne, Listy z wierszami i Listy o ogrodach*. W ten sposób, po ponad dwudziestu latach od ukazania się tomu *Poematy*, twórczość poetycka Ignacego Krasickiego doczekała się pełnej edycji krytycznej.

Tomy *Poematy* i *Zbiory wierszy* składają się bowiem w ramach wydania *Dzieł zebranych* w pewną całość. Obejmują one wszystkie utwory wierszowane Krasickiego, nadto swą zawartością i układem nawiązują do dwóch tomów *Dzieł poetyckich Ignacego Krasickiego* w kanonicznej edycji Franciszka Ksawerego Dmochowskiego z 1802 r. (oraz dwóch pierwszych tomów *Dzieł Ignacego Krasickiego* z lat 1803-1804). Wydany w r. 1998 tom *Poematy* od dawna już jest nieobecny na rynku księgarskim. Dlatego też, aby nowi czytelnicy oraz badacze twórczości Krasickiego mogli zyskać dostęp do pełnej edycji naukowej dzieł poetyckich tego autora, niezbędne stało się jego wznowienie.

Niestety, maszynopisu tomu *Poematy* nie udało się odnaleźć (zaginęła najprawdopodobniej wskutek zamieszania wywołanego postawieniem pierwszego wydawcy w stan likwidacji). Niniejsze wydanie przygotowane więc zostało na podstawie pierwodruku. Odtworzone w nim zostały wiernie skład i typografia pierwszego wydania. Udało się dzięki temu zrealizować założenie, by funkcjonujące w powstałej po 1998 r. literaturze przedmiotu odwołania i przypisy, odsyłające do odpowiednich numerów stron w pierwszym wydaniu, zachowały adekwatność również w odniesieniu do obecnego wznowienia.

Podstawową dyrektywą w pracach nad drugim wydaniem *Poematów* było respektowanie zasad przyjętych przez autora tomu i poszanowanie dla podejmowanych przez niego decyzji. Okazało się wszelako, że przygotowywane wznowienie nie może być prostym przedrukiem. Po dokładnym przyjrzeniu się wydawniczej postaci książki zauważono, że konieczne jest wprowadzenie pewnych korekt, uzupełnień i zmian.

Obejmują one przede wszystkim pojawiające się niekiedy – zarówno w aparacie krytycznym, jak i, co bardziej bolesne, w tekstach utworów – pomyłki i błędy literowe (w żmudnej pracy redakcyjnej nieuniknione), które umknęły uwadze osób pracujących nad tomem. Wyeliminowano też zaistniałe w kilku miejscach pierwodruku potknięcia składu. Inny typ poprawek wynikał ze zmian zasad ortograficznych, jakie nastąpiły w czasie dzielącym pierwsze wydanie od dnia dzisiejszego (np. w kwestii zapisu partykuły „nie” z imiesłowami).

Teksty poematów skonfrontowano z podstawami. W niektórych przypadkach dokonano – zgodnie z rozumieniem wypowiedzi poprzedzonym wnikliwą analizą jej treści i budowy – korekty zastosowanego przez edytora

przestankowania, niekiedy nieoczywistego ze względu na komplikujący odbiór szyk inwersyjny, częsty u Krasickiego.

Zdecydowano się ponadto na ingerencje w odniesieniu do niektórych określeń wykorzystywanych przez Zbigniewa Golińskiego we *Wstępie* i w komentarzach edytorskich – dawniej rozumianych swobodnie, natomiast w nowszych badaniach doprecyzowanych i mających status dość dobrze zdefiniowanych terminów naukowych (jak np. „cykl”). W takich przypadkach określenia te zostały zmienione zgodnie ze sposobem, w jaki używane są w dzisiejszym stanie badań. W kilku miejscach postanowiono także uzupełnić komentarz o dopełnienia, obejmujące nieuwzględnione wcześniej informacje o utworach Krasickiego lub o ich utrwaleniach.

Wprowadzono też pewne zmiany w tytułach. Dotyczy to zwłaszcza sumarycznej nazwy ważnego zbioru utworów Krasickiego, który został przez pierwszego wydawcę, Franciszka Ksawerego Dmochowskiego, nazwany *Wiersze różne. Część II*, następnie przez długi czas funkcjonował – również w edycjach Zbigniewa Golińskiego – pod tytułem *Wiersze z prozą*, we *Wstępie* i komentarzach tomu *Poematy* zaś zaplanowany został z nową nazwą *Listy wierszem i prozą* (LWP). Dokładne rozważenie treści i budowy tych utworów skłoniło edytorke tomu *Zbiory wierszy* do wprowadzenia bliższej intencji autorskiej i charakterowi zbioru nazwy *Listy z wierszami* (LzW)⁸. Nazwa ta zastosowana została również w odpowiednich miejscach niniejszego tomu.

Wszystkim tym działaniom towarzyszyła wiara, że wprowadzone zmiany zyskałyby aprobatę autora tomu *Poematy* – Badacza, którego wiedza i dokonania stanowią oraz stanowiąc będą trwały punkt odniesienia w pracach nad pisarską spuścizną Ignacego Krasickiego.

* * *

Przedmiotem osobnego, pogłębionego namysłu – i długich dyskusji – stał się układ całej edycji *Dzieł zebranych*. Jej zaprojektowana przez Zbigniewa Golińskiego architektura, wraz z podziałem na tomy, przedstawiona została we *Wstępie* i na końcowych stronicach tomu *Poematy*⁹. W niezmienionej postaci przywołał ją również Józef Tomasz Pokrzywniak w tomie *Komedie*. Istnieją powody, by do architektury tej wprowadzić pewne zmiany.

W pierwotnym zamiarze Zbigniewa Golińskiego edycja *Dzieł zebranych* dzielić się miała na trzy serie: „Pisma literackie”, „Publicystyka, pisma historycznokrytyczne i moralistyczne”, „Przekłady”. Na serię trzecią składać

⁸ Uzasadnienie tej decyzji zob. T. Kostkiewiczowa, *Listy z wierszami. Nota wydawcy* [w:] I. Krasicki, *Dzieła zebrane*, pod red. Z. Golińskiego, kontynuowaną przez J.T. Pokrzywniaka i M. Parkitnego, t. 2: *Zbiory wierszy*, oprac. eadem, Poznań 2019, s. 899–900.

⁹ Zob. w niniejszym tomie, s. 18.

się miał jeden tom, zawierający *Roboty i dni z Hezjoda, Lucjana, Ucztę mędrców z Plutarcha* oraz *Życia zacnych mężów z Plutarcha*. W serii drugiej zaś, w tomie zatytułowanym *Pisma moralistyczne*, przewidziano m.in. *Rozmowy zmarłych* (obok *Uwag i Życie zacnych mężów na wzór Plutarcha*). Układ taki, odbierający poniekąd *Rozmowom zmarłych* status „pisma literackiego”, nie koresponduje już dziś ze sposobem, w jaki dialogi te są traktowane i waloryzowane w badaniach nad twórczością Krasickiego. Wskazane wydało się zatem przeniesienie *Rozmów zmarłych* do serii pierwszej. Jako niekonsekwentne jawiło się też usytuowanie dialogów składających się na *Lucjana* w tak dużej odległości od *Rozmów zmarłych* (w osobnym tomie, a nawet serii). Dialogi te są wprawdzie przekładami (lub adaptacjami) z Lukiana, jako takie mogłyby więc znaleźć się w tomie z przekładami; warto jednak zauważyć, że podobny status mają również tłumaczenia fragmentów *Pieśni Ossjana*, które mimo to – ze względu na pokrewieństwo genologiczne z jego pozostałą zawartością – umieszczone zostały przez Zbigniewa Golińskiego w tomie *Poematy*. Z tego samego powodu właściwszym miejscem dla *Lucjana* jest sąsiedztwo z *Rozmowami zmarłych* w tym samym tomie serii „Pism literackich” (na marginesie można zwrócić uwagę, że tak właśnie, bezpośrednio po *Rozmowach zmarłych* dialogi z *Lucjana* ułożone są w edycji Dmochowskiego). Zgodne z tendencjami uwidaczniającymi się w nowszych badaniach nad twórczością Krasickiego byłoby też umieszczenie wśród pism literackich esejów z *Uwag*. Z kolei *Życia zacnych mężów z Plutarcha* można by, przy przyjęciu takiego zmodyfikowanego układu, podobnie jak miało to miejsce w edycji Dmochowskiego, ułożyć w bezpośrednim sąsiedztwie *Życie zacnych mężów na wzór Plutarcha*. Jednotomowa seria „Przekłady”, w jakiejś mierze „zdekompletowana” już decyzją Zbigniewa Golińskiego o umieszczeniu *Pieśni Ossjana* wśród *Poematów*, rozprasza się w ten sposób w dwóch pozostałych, seria „Pism literackich” natomiast – rozbudowana zostaje o kolejny tom, zawierający powiastki (*Powieści wschodnie*), dialogi (w tym *Rozmowy zmarłych* oraz *Lucjana*) oraz eseje (głównie z *Uwag*).

Przyjmowany tu układ edycji pozwala zatem nie wykluczać poza obręb „Pism literackich” utworów takich jak *Rozmowy zmarłych*, w nowszych badaniach traktowanych jako ważna, niedająca się zredukować do „ineditów z kręgu Lukiana” część twórczości literackiej Krasickiego. Koresponduje przy tym ściślej z układem kanonicznej edycji Franciszka Ksawerego Dmochowskiego (choć go nie powiela), pozostając przy tym nadal w zgodzie z podstawowymi zasadami organizacji materiału *Dzieł zebranych*, zaproponowanymi i skodyfikowanymi we *Wstępie* do tomu *Poematy*. Po uwzględnieniu tomów już wydanych oraz wciąż jeszcze czekających na wydanie, przewidzianych jednak w konstrukcji zaplanowanej przez Zbigniewa Golińskiego, układ ten przedstawia się następująco:

Seria pierwsza: „Pisma literackie”

Tom 1: *Poematy* (tu: *Myszeis – Monachomachia – Antymonachomachia – Wojna chocimska – Pieśni Ossjana*).

Tom 2: *Zbiory wierszy* (tu: *Bajki i przypowieści – Bajki nowe – Satyry. Część pierwsza – Satyry. Część druga – Listy – Wiersze różne – Listy z wierszami – Listy o ogrodach*).

Tom 3: *Powieści* (tu: *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki – Historia – Pan Podstoli. Część pierwsza – Pan Podstoli. Część druga – Pan Podstoli. Część trzecia*).

Tom 4: *Komedie* (tu: *Solenizant – Statysta – Łgarz – Frant – Po modnemu – Pieniacz – Mędrzec – Satyryk*).

Tom 5: *Powiastrki, dialogi, eseje* (tu: *Powieści wschodnie – Prawdziwa powieść o kamienicy narożnej w Kukorowcach – Roboty i dni z Hezjoda – Uczta mędrców z Plutarcha – Lucjan – Rozmowy zmarłych – Uwagi – eseje rozproszone*).

Seria druga: „Publicystyka, pisma krytyczne i historyczne”

Tom 6: „*Monitor*”

Tom 7: *O literaturze* (tu: *O rymotwórstwie i rymotwórcach – pisma rozproszone*)

Tom 8: *Pisma historyczne* (tu: *Kalendarz obywatelski – Życia zacnych mężów na wzór Plutarcha – Życia zacnych mężów z Plutarcha – pisma rozproszone*).

Taki układ pozwala spojrzeć na dokonania piśmiennicze Krasickiego jako na całość, porządkowaną przez wybory gatunkowe autora, ale spojona przez wpisane w nią rozumienie literatury, przez obszary zainteresowań autorskich oraz konsekwentną wizję świata i człowieka, jaka z całości tej się wyłania.

Teresa Kostkiewiczowa, Maciej Parkitny